

ERIC VOEGELIN: POLİTİK DÜZENİN RESTORASYONU*

Eric Voegelin: The Political Restoration of the Political Order

Bengül GÜNGÖRMEZ**

Abstract

In this study, political theory of Eric Voegelin is analysed. Voegelin's political theory is basically a theory of history and it consists history of the civilization from Mesopotamia to recent. In this study, Voegelin's political theory is analyzed as intellectual traditions: ancient-Greek, Jewish-Christian heritage and the modern gnostic tradition. In this study, we analyzed Voegelin's basic question which consists his basic argument: What are the sociological, historical and political results of exploration, conservation and losing of "transcendent experience"? In his political theory, firstly transcendent experience is determinated as historical and "common experience" of humanity. And then in modern era, he analyses the political results of losing or ignoring of this experience: political religions, ideologies, totalitarian political systems, alienation, mass culture and etc.

Keywords: Voegelin, Political theory, History, Transcendent experience, Gnosis

Özet

Bu çalışmada, politika filozofu Eric Voegelin'in politika teorisi incelenmiştir. Voegelin'in politika teorisi en temelde bir tarih teorisidir ve uygarlık tarihini Mezopotamya'dan günümüze içine alır. Bu çalışmada, Voegelin'in politika teorisi, insan görüşü ve tarih teorisi ekseninde antik Yunan ve Yahudi-Hıristiyan düşünce geleneklerini, modern dönemde de gnostik geleneği içine alacak şekilde analiz edilmiştir. Çalışmamızda, Voegelin'in politika teorisinin temel argümanını oluşturan şu problem incelendi: "aşkın tecrübe"nin keşfedilişinin, muhafazasının ve kaybedilişinin tarihsel, sosyolojik, felsefi ve politik sonuçları. Voegelin'in politika teorisinde, öncelikle "aşkın tecrübe"nin, tarihsel ve bütün insanlığa "ortak bir tecrübe" olduğu tespit edilir. Modern dönemde söz konusu tecrübenin kaybının ya da yok sayılmasının politik ve sosyolojik sonuçları ele alınır: politik dinler, ideolojiler, totaliter politik sistemler, yabancılaşma, kitle kültürü vs.

Anahtar Kelimeler: Voegelin, Politika teorisi, Tarih, Aşkın tecrübe, Gnosis

* Bu metin, 06/12/2010 tarihinde Prof. Dr. Önal Sayın'ın danışmanlığında savunulan *Eric Voegelin: Politik Düzenin Restorasyonu* başlıklı tez çalışmasının özetidir.

** Dr, Arş.Gör.,Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, bengulg2000@yahoo.com

Eric Hermann Wilhelm Voegelin, (1901-1985) Almanya doğumlu, Avusturyalı-Amerikan politika filozofudur. Voegelin'in Amerika ve Almanya başta olmak üzere yaklaşık kırk cildi bulan yayınlanmış eserleri, felsefe, politika felsefesi, teoloji, uygarlık tarihi, dinler tarihi, sosyoloji, edebiyat, sanat... gibi pek çok ilmî alanı içine alan ve politika teorisini söz konusu disiplinlerin ekseninde ortaya koyan eserlerdir. *Eric Voegelin: Politik Düzenin Restorasyonu* başlıklı tez çalışmasında Voegelin'in politika teorisi, sözü edilen kendi eserlerinden hareketle, felsefi, sosyolojik, tarihsel ve teolojik imaları ihtiva edecek şekilde incelendi ve çeşitli veçheleriyle ortaya koyulmaya çalışıldı.

Bu çalışma, öncelikle Voegelin'in politika teorisi hakkındaki şu temel tespitle başlıyor: Voegelin'in politika teorisi ilkin Voegelin'in felsefi antropolojisine ikinci olarak da tarih teorisine dayanır. Onun felsefi antropolojisi, antik Yunan insan görüşü ve Yahudi-Hıristiyan insan görüşünün Max Scheler'in felsefi antropolojisiyle birleştirilmesiyle ve Scheler'in felsefi antropolojisinin tarihle ilişkisi kurularak aşılmasıyla ortaya konulur. Bu bağlamda, insan hakkındaki şu temel görüş politika teorisinin merkezine yerleştirilir: "İnsanın doğası değişmez. İnsan başlangıçta neyse odur. Ancak insanın değişmez doğasının bir tarihi vardır." İnsanın bu değişmez doğasının ölçüsü ve temel niteliği insanın başlangıçtan bugüne aşkınlı tecrübesi bir başka deyişle kutsalla tecrübesidir. Aşkınlık tecrübesi bütün insanlıkta tarihin başından itibaren ortak bir özelliktir. Voegelin'e göre insan kendi yaşayışında nasıl "içkinin tecrübesi"ne sahipse aynı zamanda "aşkınlığın tecrübesi"ne de sahiptir. Voegelin bu iddiasını ispat etmek ve delillendirmek için Mezopotamya ve antik Yunan'dan, Çin ve Hint'e, Yahudilik'ten Hıristiyanlık'a geniş bir tarihsel dönemde empirik ve teorik bir araştırmaya yönelir. "Aşkınlığın tecrübesi" başlangıçta "Bilinmeyen Tanrı"nın insan tarafından tecrübe edilmesiyle ortaya çıkar. "Bilinmeyen Tanrı", diye yazar Voegelin,

İsrail'de olduğu gibi, diğer bütün tanrılar yanlış tanrılara dönüşürken, kendisini yaratıcı-tanrıyla özdeşleştirecekti; ya da o, *summus deus* olarak Mısırın Amon ilâhîlerinde olduğu gibi, diğer tanrılarının hepsiyle ilişkisi olan yaratıcı yüce-tanrıyla özdeşleşecekti; yahut onun, Hinduizm'de olduğu gibi, kozmosiçi kutsallıklarla bir arada yaşamasına izin verilecekti; ya da onun Olimpiusluların üzerindeki hakiki en yüce tanrı olduğunun farkına varılacaktı ve hattâ Platon ve Plotinus'ta olduğu gibi filozofun mitlerinin kutsallığının da üzerinde, en yüce tanrı olduğunun (Voegelin, 1974: 9).

Voegelin, insanla ilgili temel düşüncesini, yani insanın hem içkin hem de aşkın tecrübeye aynı anda sahip olduğu düşüncesini daha açık bir şekilde ifade etmek için Platon'un felsefi antropolojisine döner. O, Platon'un *Şölen* adlı diyalogunda geliştirdiği *metaxy* - in-between - (arada olma) kavramını politik düşüncesini şekillendiren felsefi antropolojisinin kalbine yerleştirir. *Metaxy*, Platon'un varoluşun yapısının niteliğini dile getirmek için kullandığı Yunanca bir

kavramdır. O, söz konusu terimle insan ruhunu hususî olarak tahlil ve tasvir eder. Bu tasvire göre, insanın varoluşu Platon'un *metaxisinin* yapısına sahiptir. İnsan araftadır, bir başka deyişle insan aradadır. İnsan iki kutbun arasında, yani bu dünya ile aşkın dünya arasında gidip gelir. İnsan dediğimiz şey âdeta zıtların terkibidir. Maddî ve manevî ihtiyaçların, dünyevî ve metafizik arzuların terkibidir. Onun aşkın alana doğru çekilmesini dünyaya doğru geri çekilmesi, dünyaya doğru çekilişini de aşkın alana çekilişi takip eder. Burada manevî hayattan maddî hayata çekiliş ve aksi, maddî hayattan uzaklaşarak mâneviyatı arayış söz konusudur. Dünyevî kabına sığamayan insan bir nevi uhrevî geçici sıtmaya tutulur; ruh kendi kendisiyle sürekli kavga halindedir. İnsan ruhu kimi zaman bu iki zıt kutbun yahut makamın oyuncağı, tabiatıyla bir o tarafa bir bu tarafa sürüklenen ve sürüklenmekten bitap düşen kuklasıdır. Voegelin'e göre, bu gidiş gelişler, insanın bu makus ve garip talihi, yani *metaxy* insan hayatta kaldığı sürece bitmeyecek bir senfonidir. Bu gidiş gelişler ve onların yarattığı gerilim yalnızca ölümle nihayet bulur. İnsanın bu geriliminin, bizzat içinde yaşadığı ve tecrübe ettiği trajedisinin temelinde, sonlu olmasından kaynaklanan, bir başka deyişle "ölüme yönelik varlık" (Sein zum Tod), ölüme giden varlık olmasından kaynaklanan ontolojik, nihai bir kaygı yatar. İnsan en âlâ bilgiye sahip de olsa nihayetinde kendisini bir bilinmezlikle, muammâ ile, yani ölüm ile kuşatılmış bulur. İnsanın kendisine doğru hareket ettiği yegâne menzil ölümdür ve insan mukadderatını bekleyen, öldükten sonra ne olacağını kestiremeyen huzursuz ve ıstırap içindeki fanidir. Ölümle alâkalı varolma kaygısı yahut varolma endişesi (anxiety) bütün insanlarda müşterek bir özellik, hayatın daimî motifidir ve insan muhtelif teşebbüsleriyle mütemadiyen bu hissiyatı mağlup etmeye temayül eder (Voegelin, 1990a; Tillich, 1964). Voegelin'e göre,

bütün insanlık tarihinde sürekli bir şey varsa o da, hayat ile ölüm, ölüm ile ölümlülük, mükemmellik ile kusurluluk, zaman ile zaman dışılık; düzen ile düzensizlik, hakikat ile hakikat dışı, varoluş hissi ile hissizliği, *amor Dei* ile *amor sui*^{*}, *l'âme ouverte* ile *l'âme close*, iman, sevgi ve umut gibi varlık temelini açıklık erdemleri ile varlık temelini karşı yekpare bir kapanışın kusurları olan kibir (hybris) ve devrim, neşe ve ümitsizlik hâlleri, dünyadan ve Tanrı'dan yabancılaşma arasındaki gerilimin dilidir (Voegelin, 1990b: 119-120, Voegelin, 2002: 322-323).

Felsefi antropolojiden sonra Voegelin'in politika teorisi ikinci olarak tarih teorisine dayanır. O şöyle söyler;

İnsanın politik toplumdaki varoluşu tarihsel varoluştur. Politika teorisi eğer prensiplere nüfuz edecekse tarih teorisi olmak zorundadır (Voegelin, 1952: 1, Voegelin, 2004a).

* "Tanrı sevgisi" ile "kendini sevme" için kullanılan kavram çifti

Çünkü “teori, tarih dolayısıyla farklılaşmış tecrübeye bağlanır” (Voegelin, 1952: 79). Tecrübenin zuhur ettiği, farklılaştığı ve nakledildiği yer tarihtir. İnsanî tecrübeyi merkeze alan bir teori tarihe dönmek zorundadır. Bu kontekste Voegelin, politika teorisini tarih vasıtasıyla tecrübeye bağlar. “Teori” der Voegelin,

yalnızca, insanın toplum içindeki varoluşu hakkında ileri sürülen bir görüş değildir; o aynı zamanda belirli türden tecrübelerin muhtevasını izah etmek suretiyle varoluşun anlamını formüle etme teşebbüsüdür. Onun argümanları, keyfi olarak ileri sürülmüş değil, geçerliliğini empirik kontrol için mütemadiyen zikredilmesi gereken tecrübeler toplamından sağlayan argümanlardır. Aristoteles, insan hakkında teori üretmenin bu şartını fark eden ilk düşünüdür (Voegelin, 1952: 64, Voegelin, 2004a: 77-78).

Voegelin’in tarih teorisinde insanlığın sahip olduğu “aşkın tecrübe”yi sembolleştirme biçimleri teferruatıyla incelenir: mit, felsefe, vahiy ve gnosis (bilgi). Dönemsel olarak da bu sembolleri inceleyen Voegelin, insanın en mühim tecrübesi olan “Temel” arayışına yukarıda ifade edilen sembollerin aracılık ettiğini, insanın bu semboller vasıtasıyla kendi gerçekliğini kurduğunu ve içinde yaşadığı toplumu düzenli kıldığını ileri sürer.

Voegelin, düzen araştırmasına konu olan tarihteki en önemli düzen tiplerini sembollerleriyle birlikte şu şekilde tespit eder:

Eski Yakın Doğu Uygarlıklarının kozmolojik mitos formundaki imparatorluk örgütlenmeleri;

Seçilmiş halk ve tarihsel formda örgütlenme;

Polis ve mitos; düzenin sembolik formu olarak felsefenin gelişimi;

İskender’den itibaren çok uygarlıklı imparatorluklar ve Hıristiyanlık’ın gelişimi;

Modern ulus devletler ve düzenin sembolik formu olarak gnosisin gelişimi (Voegelin, 1988: 20-21).

Bu tabloya göre, insan kendi düzen sembollerini, kozmolojik toplumlarda öncelikle mitle oluşturmuştur. Müteakip dönemde bu sembolleştirme teşebbüsü, İsrail ve Yunan’da “varoluştaki sıçrayış”la, “öte” (Beyond, Jenseit)[†]’nin keşfiyle birlikte felsefe ve vahiyle sürdürülmüştür. Düzenin sembolleri, mitten kopuşla birlikte felsefenin ve vahyin sembolleri olmuştur. Bu mitten farklılaşmış düzen

[†] Voegelin’in düşüncesinde “gerçekliğin insan anlayışının ötesine geçen nihai kısmı. Onun varlığının farkındayızdır ancak aynı zamanda onu görmezden geldiğimiz de farkındayızdır.” (Federici, 2002:210 “Beyond”, “öte” Yunanca *epekinanin* İngilizce tercümesidir. O, tarif edilemez çünkü bütün anlama kategorilerinin üzerindedir (Sandoz, 2006: 152).

yahut farklılaşmış varlık tecrübesinde, gerçeklik “öte” ve “dünya” olmak üzere iki farklı sahaya ayrılmıştır. Modern dönemde ise “gnosis” (bilgi), düzenin temel sembolüdür. Gnosis, iki farklı sahaya ayrılan gerçekliğin “öte” kısmının ilga edilmesi suretiyle düzenin ve varlıktaki anlam arayışının en bariz sembolleştirilişi hâline gelmiştir. Bu kontekste insanlık tarihindeki temel düzen sembollerini Voegelin şöyle tespit ediyor; mit, felsefe, vahiy, gnosis (bilgi).

Bu tarihsel düzen tecrübesine göre, mitos, logos ve vahyin etkin olduğu dönemlerde, hem “içkin tecrübe” hem de “aşkın tecrübe” yahut “Tanrı tecrübesi” temelinde politika ve politik hayat düzenlenirken, modern dönemle birlikte aşkın tecrübe yahut Tanrı tecrübesi temelinde değil, yalnızca “içkin tecrübe” temelinde politikanın ve politik hayatın düzenlendiğini görürüz. Modern dönemin en önemli özelliği aşkın tecrübenin yahut Tanrı tecrübesinin bilinçli bir şekilde reddidir. Voegelin’in tabiriyle söylenirse, “Tanrı’ya karşı isyan” yahut “Tanrı’ya karşı devrim”dir.

Modern dönemde, Hegel’le başlayan Tanrı’nın ölümünün ilanı başka pek çok filozofun sözünde yankı bulmuştur. Nikoloi Berdyaev’in 19.yy’ın ateist filozoflarının en büyüğü olarak gördüğü (Lubac, 1998: 26), “Tanrı’nın insan zihninin bir yansıması olduğunu” düşünen ve “Tanrı insandır, İnsan Tanrıdır” diyen Feuerbach’ın, “dinin kitlelerin afyonu olduğu”nu söyleyen Marx’ın, “Tanrı’nın insanları değil, insanların Tanrı’yı yarattığı”nı söyleyen Proudhon’un sözleri bu durumu ifade eden sözlerden yalnızca birkaçıdır. Tanrı problemini felsefi bir problem olarak kabul eden Molnar, geleneksel aşkın kişisel Tanrı fikrine saldıran filozoflar arasında, Lessing, Kant, Hegel, Bauer, Ruge, Feuerbach, Nietzsche, varoluşçu filozoflar; Bloch, Marcuse, Kolakowski ve Marksist revizyonistler; William James, John Dewey ve pragmatistler, ilerlemeciler, Viyana Okulu ve Russel, Tanrı-öldü teologları Merleau-Ponty ve fenomenologları vs. sayar (Molnar,1971: 49). Voegelin’de bu isim listesi, yukarıda sayılan isimlerden birkaçı dışarıda bırakılmak suretiyle - söz gelimi, James, Kant - çok daha uzundur. Modern dönemde neredeyse Tanrı’nın öldüğünü ilan etmeyen filozof yok gibidir. Tanrı’nın öldüğünü ilan etmemişse dahi ister mistik, isterse Alman idealisti veya romantiği ya da muhafazakâr ve Hıristiyan olsun, Voegelin’e göre “içkinci”dir; içkinliğin mutlaklaştırılması bakımından bütün idealizmiyle Fichte en büyük düşmandır; Schiller insanın düşüşü hakkında yaptığı yorumla Tanrı’ya karşı devrimi temsil ettiği gibi, vahiy tecrübesinin hakikatini de doktrine çevirir; Kierkegaard bütün Hıristiyanlık’ına rağmen son derece “içkinci”dir. Bir de, çifte benliğe sahip hem “içkinci” hem “aşkinci” olan ama “içkinci” tarafı ağır basan bölünmüş benliğe (divided self) sahip filozoflar vardır; Hegel. Voegelin’e göre, Schelling’in çift yönlü eserleri de kısmen bu çerçevede değerlendirilebilir. Hattâ Weber’i kısmen bu kategoride değerlendirebiliriz. Kimden söz edersek edelim şu kesindir ki, modern filozof bu dünyadan hareketle düşünür, onun için yalnızca dünyaya “içkin” olan vardır ve insan *metaxyde* değil, bu dünyadan hareketle tanımlanır. Bu yüzden Voegelin, modern dönemi tarif etmek için “ego merkezli devrim” (egophanic revolt) kavram

çiftini kullanmıştır.[‡] “Ego merkezli devrim”, “Klasik ve Hıristiyan bilinç yapısındaki Tanrı'nın görünüşünü gölgeleyecek (epiphany of God) şekilde temel tecrübe olarak, egonun görünüşüne odaklanmak” (Voegelin, 1989: 67) anlamına gelmektedir Bir başka deyişle, “egophany”, Voegelin'in yabancılaştırmış ve libido takıntısı (libidinous obsession) olan düşünürlerin pathosu için kullandığı semboldür (Voegelin, 1974: 9). Bütün bu tabirleri basitçe ifade edecek olursak, modern dönemi Tanrıya karşı gerçekleştirilen ve insanın egosunu merkeze alan “devrim” karakterize eder diyebiliriz.

İnsan doğası boşluk kabul etmez. Reddedilen bir tecrübenin yerini yenisi doldurur. Yahut reddedilen tecrübe kendisini patolojik bir biçimde tekrar farklı hallerde ifade eder. Kutsallık kovulur yerine yeni bir kutsallık ikame edilir. Voegelin'e göre, “aşkın tecrübe”nin yok sayılarak yalnızca “içkin tecrübe” temelinde politik olanın tesisi, modern dönemde “içkin”in kutsallaştırılması, içkin olanın metafizikleşmesi ile neticelenmiştir. “İçkin”in kutsallaştırılması, bu dünyaya ait bir muhtevanın politik alanda kutsallaştırılması demektir; ırkın, sınıfın, devletin, olgunun... kutsallaştırılması. “İçkin” olanın kutsallaştırılması bir başka deyişle “içkinleşme” ırkın, sınıfın, yahut devletin “Tanrı” yerine ikame edilmesidir. Bu içeriklerin politik alandaki kutsallaştırılışı, antik Yunan'daki politik yönelimin aksine politikanın araçsallaştırılışına zemin hazırlamış akabinde de yirminci yüzyılın büyük savaşlarını, totaliter yönetimlerini ve toplama kampları gibi vahşetlerini beraberinde getirmiştir.

Voegelin, aşkın tecrübenin reddini müteakip, düzenin kadim sembolleri, yani felsefenin ve vahyin sembolleri düzeni belirleyiciliğini yitirmiş gibi görünse de modern düzenin sembolü gnosis (bilgi)de teolojik sembollerin nasıl belirleyici olduğunu çalışmasında ifşa eder. Özellikle modern düşünürün tarih tasarımı “içkin teoloji”dir. Modern tarih tasarımı Hıristiyanlık'ta bir yenilenme gerçekleştirmek isteyen Hıristiyan bir din adamı olan Fioreli Joachim'in teolojik tasarımına dayanır.

Ortaçağ'da yaşamış ve modern tarih tasarımlarının önünü açmış olan (Taubes, 1991) Joachim'in tarih tasarımı üç dönem ihtiva eder (Voegelin, 1952; 110-113, Voegelin, 1998a; 1998b, Löwith,1949; 148-159, Herndon, 2007: 87). Bu dönemleştirme daha sonra on dokuzuncu yüzyılın, Comte, Marx gibi modern filozoflarının ve Aydınlanma düşünürlerinin tarih felsefelerinde yaptığı dönemleştirmelere temel teşkil etmiştir. Bir başka deyişle modern tarih

[‡] Voegelin, Toronto'da verdiği bir konferansta, Batı düşüncesindeki “-izm”lerle “ego”nun ilişkisini kuran önemli bir değerlendirme yapar. Ona göre, “-izm”ler, on sekizinci yüzyıldan itibaren zuhur etmiştir ve düşünmede Aristotelesçi anlamda *stasise* benzeyen pozisyonel tasarımlardır...Optimizm, pesimizm, nihilizm. Bunların hepsi yeni şeylerdir. Yunan'da yahut eski İsrail'de optimizm ya da pesimizm yoktur.” Voegelin, bu kavramların diğer kelimelerin lingüistik dünyasına girişlerinin “ego” ile birlikte olduğunu ileri sürer. O, konferansta espiyriyle karışık bir şekilde “1824'ten önce İngilizcede “ego” yoktur. 1824'ten önce açıkçası İngiliz erkeklerinin egoları yoktu” der. Voegelin, “-izm”lerle temsil edilen bu geleneği isimlendirmek için “ego merkezli sembolleştirmeler” (egophanic symbolisms) kavram çiftini kullanır (Voegelin, 2004b;351-352,353).

felsefelerinin kaynağında Fioreli Joachim'in tarih tasarımı vardır. Joachim, tarihi şu dönemlere ayırır:

Eski Ahit İmparatorluğu	Baba	(İbrahim)
Hıristiyan İmparatorluk	Oğul	(İsa)

Son Dönem (Sonsuz Sabbath) Kutsal Ruh (*Dux e Babylone*) (1260'ta başlayacak olan)

Yukarıdaki dönemleştirmenin arkasında, Hıristiyanlık'ta çok önemli bir yere sahip olan Paulcü kıyamet (Jardin, 1995: 581-605) düşüncesi bulunur. Bu düşünceye göre Hıristiyan tarih,

lex naturalis

lex mosaica

Hıristiyan İmparatorluğu

olmak üzere üç döneme ayrılmıştır. Paulcü dünya tarihini üçlü dönemleştirme fikrini miras alarak onu yeniden tarihsel-teolojik biçimde kavramlaştıran Joachim'e göre üçüncü dönem olan son dönemde (Sonsuz Sabbath) kilise lağvedilecek, cemaat fikri (idee) *Geist*da mükemmeliyete erişerek, kurumsal otorite olmaksızın birlikte yaşanabilecekti. Joachim'in teolojik tarih tasarımının modern dönemde dünyevileştirildiğini ve bu teolojik muhtevaya uygun tarih felsefelerinin modern düşünürler tarafından ortaya konulduğunu görürüz.

Daha ötede Voegelin, modern düşünürün zihinsel arka planındaki teolojik muhtevayı ifşa ederek Joachim'in teslis eskatolojisiyle tarihi sembolleştirmesinin bu güne kadarki modern toplumun kendi kendisini yorumlayışına hâkim olduğunu ileri sürer (Voegelin, 1952: 111, Löwith, 1949 :158-159). Voegelin'in ortaya koyduğu üzere, Joachim'in tarihi bu dönemleştirmesi, modern düşünürün yahut modern politik ideolojilerin tarihi şu şekilde dönemleştirmelerine tekabül eder:

Antik Roma (antiken Rom)	I. İmparatorluk (erste Reich)
Hıristiyan Roma (christlichen Rom)	II. İmparatorluk (zweite Reich)
III: Roma (dritte Rom)	III. İmparatorluk (dritte Reich des Nationalsozialismus)

İkel komünal toplum (Urgesellschaft)

Sınıflı toplum (Klassengesellschaft)

Komünist toplum (komunistische Gesellschaft)

Yukarıda gösterilen dönemleştirmelere, Voegelin Aydınlanma filozofları ve düşünürleri Comte ve Turgot'un, Ansiklopedistlerin, şu ünlü dönemleştirmelerini de ilave eder:

Teolojik Aşama	Antikçağ
Metafizik Aşama	Ortaçağ
Pozitivist Aşama	Yeni Dönem (Voegelin,1952; Voegelin, 1975: 11-12, Henkel, 1998: 82)

Fioreli Joachim'in tarihsel tasnifine göre, ilk dönemde İbrahim, ikinci dönemde İsa liderken üçüncü, yani son dönemde mutlak lider gelecektir. Bu lider, Fioreli Joachim'in teorisinde *Dux e Babylone* adıyla anılır. Voegelin'e göre, *Dux e Babylone*un modern dönemdeki muadilleri şunlardır:

Führer, Üst İnsan, Proleterya, Ari ırk, Bilim Adamı,

Voegelin, Joachim'in kilise kurumunun son dönemde ortadan kalkması fikrinin marksistlerde devletin yavaş yavaş ortadan kalkması şeklinde ortaya çıktığını ileri sürer. Yani dönemleştirmesi yahut beklentileri itibariyle Marksizmin temelinde dinsel bir anlayış, dinsel bir nüve vardır. Marksizmdeki devletsiz ve efendisiz, eşitlik içinde yaşama umudu ve beklentisi bir din adamı olan Fioreli Joachim'de vardır. Voegelin'e göre en genelde modern ideolojilerin kurum karşıtı unsurlarının temelinde Joachim'in bu sembolleştirmesi vardır. Joachim'in sembolleştirmesi, tarihsel olarak modern ideolojileri önceler.Voegelin'in iddiası, "modern" olanın "seküler" olduğunu duymaya alışkın kulaklara garip olduğu kadar ölçüsüz de gelebilir: Kutsallık gitmiş yerine yeni bir kutsallık gelmiştir. Hıristiyanlık kamusal alandan kovulsa da bilinç altında yaşar. Modern düşünür bilinç altını, menşei Hıristiyanlık'ta bulunan "seküler" tarih felsefeleriyle ifşa eder. Bu bağlamda modern düşünür filhakika "seküler" Hıristiyandır.

Voegelin'in nazarından mesele şudur: önceki kutsal tarih ile profan tarih ikilisinden, kutsal tarih tasarımı yıkılarak yerine Hıristiyanlığın içinde sadece bir hadise, olay olduğu seküler tarih anlayışı bir başka deyişle seküler tarih felsefeleri ikame edilmiştir. Voegelin'in deyişiyle, "Hıristiyanlık tarihselleşmiş tarih de sekülerleşmiştir." Ancak ortaya konan yeni bir tarih telâkkisi değil, Hıristiyan tarih telâkkisinin taklididir. Modern filozof adı üstünde moderndir ancak kendi tasarımıladığı tarih dönemleştirmesiyle yüzyıllar öncesinin bir Hıristiyanını, Fioreli Joachim'i çağrıştırmakta, taklit etmektedir. Onun tarih tasarımı seküler görünse de Hıristiyan muhtevayla yüklüdür. Voltaire gibi Aydınlanma'ya damgasını vurmuş, Akıl'la kırbaçlanan modern bir filozof eserlerinde Hıristiyan analogileri kullanır. Voegelin eserinde Voltaire'in zihninin arka planında işleyen Hıristiyan inancını ve teolojisini gözler önüne serer. Voltaire'in kullandığı terminolojide,

Extinction – Fall (Düşüş)

Renaissance Redemption (Kurtuluş)

Progress of Human Spirit – Third Realm (Üçüncü Dönem)'e tekabül ederken

Yine Hıristiyan teolog Fioreli Joachim'in tarih tasarımı, *Essai* adlı eseri, bütün insanlığı kucaklaması anlamında ilk evrensel tarih olma üstünlüğüne sahip Voltaire'in eserlerindeki tarih tasarımında şöyle karşımıza çıkar:

Orta Çağ – Düşüş (Extinction)

IV. Henry Dönemi – Rönesans (Renaissance)

Voltaire'in kendi Çağı – İlerleme (Progress) (Voegelin, 1975: 11).

Bir başka ilerleme düşünürü, iliklerine kadar Aydınlanmacı Condorcet'nin Hıristiyan bilinçaltının Voltaire'inkiyle benzerliği dikkat çekicidir. Voegelin'e göre Hıristiyan teslis öğretisi, modern entelektüel tarafından dünyaya içkin tarih tasarımına dönüştürülür:

Ruh (Spirit) – Akıl

Kurtarıcı (Savior) – İnsanlığın Aydınlanmış Yöneticisi

Baba (Father) – Üstün İnsanın Yaratıcısı (Voegelin, 1975: 134).

Bu tarih tasarımına baktığımızda şu mühim soruyla kırbaçlanırsınız; niçin iki yahut dört-beş.. dönem değil de “üç” dönem? Niçin modern düşünür, Hıristiyanlık'ın teslis öğretisini yahut Fioreli Joachim'in tarih tasarımını hatırlatırcasına, kendi tarih tasarımını üç dönem üzerine inşa etmektedir? Voegelin, Voltaire'in seküler teolojisinde, yalnızca Hıristiyanlık'ın kutsal terminolojisinin içkinleşmediğini aynı zamanda Hıristiyanlık'a muhtevasını veren anlayışın da içkinleştiğini ileri sürer. Söz gelimi Hıristiyan antropolojinin temel varsayımı, “özerk Hıristiyan kişi” nin yerini “özerk entelektüel” alır. İsa'nın ruhuna aşkın inançtan, Voltaire'in *esprit humain*e dünyaya içkin inanişe geçiş mevzubahistir. İnanç değişimi, Voltaire'le sınırlı kalmaz. Manastırdan arkasına bakmadan kaçan lâkin teorilerinde hâlâ onun amentülerini tekrarlayan Voltaire ve Comte'dan Marx'a bir dizi filozof... Voltaire'in *esprit humain*e dünyaya içkin inançtan, Saint-Simon ve Comte'un örgütleyici ve mühendis zihnine geçiş; proleteryanın hakiki insan olduğu ve proleteryanın seçilmiş halk olduğu (Marx) inancına geçiş; muhtelif türden seçilmiş ulus ve ırklara inanca geçiş modernitenin temel karakteristiği olan bir temayülün ifadesidir (Voegelin, 1975: 12; Voegelin, 1998a). Burada söz konusu olan şey, “inanç değişimi”, prensiplerde ve inançlarda değişiklik yapma, bir başka deyişle “irtidat etme”, yani “din değiştirme”dir. Teolojiden nefrete rağmen teolojinin mihverinden kopmamak modern düşünürün en müstesna özelliği, belki de düşüncesinin sefâletidir. Voegelin'in ifade ettiği üzere, Comte'un selefi Saint-Simon, kendisini

bilimsel Papa ve Tanrı'nın vekili olarak adlandırır ve prenlere, "Musa'nın, Sokrates'in ve İsa'nın halefi olarak, kendisindeki Tanrı sesine kulak vermelerini" nasihat eder.

Neticede, Voegelin'in "modern" politika hakkındaki en temel tespiti şöyle ifade edilebilir; modern politik dünya görüşü, dini reddedişine rağmen "dinî" bir karaktere sahiptir ve "sorunun özü onun dinî doğasıdır." Sekülerizm iddiasına rağmen Voegelin'e göre, modern politik dünya görüşü, bir tür "dinî sistem" üretir. Voegelin'in komünizm hakkındaki aşağıdaki şemalaştırması onun bu görüşünü açık hâle getirmektedir:

Tanrı – Sınıf

Şeytan – Burjuvazi

Peygamber ve Kurtarıcı – Marx ve Lenin

İncil – das Kapital

Kıyamet günü – Devrim

Cennet – sınıfsız toplum (Voegelin, 1936: 598).

Voegelin'in bu türden eşleştirmeleri, yalnızca Marksizm için değil, tarihi bilinç aşamaları olarak ve insan bilincini tarihe "içkin" gören Aydınlanma düşünürlerinin tarih felsefeleri ile faşizm (söz gelimi İtalyan faşizmi) ve nasyonal sosyalizm gibi politik ideolojiler için de yaptığı hatırlatılmalıdır. Voegelin, modern entelektüelin, zihinsel işleyişini şu cümleyle özetler: "Ya benim entelektüel hapishaneme girersin, ya da toplama kampına gidersin!" Ona göre bu düşüncenin arkasında "tarihin demir yasaları" fikri bulunur. Tarihin demir yasaları karşısında rasyonel tartışma mümkün değildir. Tarihin demir yasaları varsa belirsizlik yoktur, muammâ yoktur. İnsan tarihin yasalarına tâbiyse "içkin" bilince sahiptir ve bu bilinçte aşkınlıktan kaynaklanan "varoluş gerilimi" yoktur. Modern düşüncede akıl tamamen "içkin"dir, inanç ise akıldışı, mantıksız eylemdir. Çünkü inanç belirsizliğe kapı aralar. İnancı olgusal olarak teşhis ve tespit edemeyiz. Modern düşüncede Tanrı, insan zihninin yarattığı bir ilüzyondur.

Voegelin'e göre, yukarıda ifade edilen "demir yasa tasarımı aslında teröristin rüyasıdır. O, teröristin insan, toplum ve tarih üzerindeki iktidar rüyasıdır: *libido dominandi*", yani "iktidar arzusu". Ona göre, *libido dominandi*, yani iktidar arzusu gerçekliğin tecrübe edilmiş hakikat sembollerinden temizlenmesiyle serbest kalmıştır. Burada mesele, hakikat meselesi değil, düşünürün insan, toplum ve tarih üzerindeki iktidar arzusudur.

Voegelin, "Ahlâkdışılık; Tecrübe ve Sembol" (Immortality; Experience and Symbol) adlı makalesinde, modern düşünürün Hıristiyanlık'tan mürted zihnini ifşa etikten sonra netice itibariyle şöyle yazar:

Tarihin bilinç durumlarıyla yönetilen safhaları yoktur, çünkü dünyaya içkin bilinç diye bir şey yoktur... Tarih hakikatte varoluş ve varoluşun kusurlu modelleri arasındaki mücadeledir. Civitas Dei (Tanrı Devleti) ile civitas terena (Yeryüzü Devleti) tarihte insanlığın başlangıcından sonuna kadar birbiriyle içiçedir. İnsanlık tarihi hakikat ile hakikat dışı arasındaki gerilimi içine alan açık toplumdur. Bu gerilimin dengesi – kişisel, sosyal ve tarihsel olarak – bir kutuptan diğerine değişebilir ve kesin olarak dengedeki bu değişimler tarihsel dönemleri karakterize etmek için kullanılabilir. Mesela çağımızın kusurlu bir varoluş çağı olduğu ve bu çağın sembolik ifadesinin de insanın sosyal hâkimiyetinin yokluğu olduğu söylenebilir (Voegelin, 1990b: 196).

Voegelin, bize kilisenin kamusal alandaki iktidarının yıkılışıyla ortaya çıkan, varoluşun Hıristiyan anlamının kaybından ve bunun neticesinde inanç bunalımı yaşayan insanın anlam arayışına modern ideolojilerin verdiği cevaptan söz ediyor. Batı krizi, ferdî bir kriz değil, sosyal bir kriz, *Geist*'in krizi, yani spirütüel bir krizdi; politik dinler bu krize, inanç buhranına bir çare bulma girişimleriydi. Batı krizi aynı zamanda bilgiye ilişkin bir krizdi. Hususiyetle de politik bilgide bir krizdi. Yüzyılın kimi büyük düşünürleri bu krizi “Varlığa dönüş”le, “akıl”a başvuruyla, “dile dönüş”le aşmak, düzeni restore etmek istediler. Çalışmamızda, Voegelin restorasyonu nerede görüyor? Politika bilimini restore etmek istiyorsa eğer bunu nasıl yapacak? diye sorduğumuzda Voegelin’in en temelde, restorasyonu “felsefe”de gördüğünü keşfettik. Voegelin, politika hakkında yazdığı temel çalışmasına *Politika Bilimi* değil, *Politikanın Yeni Bilimi* başlığını koymuştur. O, bu başlığın da ifade ettiği üzere “politik teori”nin restorasyonunu amaçlıyordu. “Politik teori”nin restorasyonu da “politik düzen”in restorasyonunu amaçlıyordu. Voegelin, *Politikanın Yeni Bilimi*’nin Almanca versiyonuna yazdığı önsözde eserinin adını Vico’nun *Nuova Scienza* (Yeni Bilim)’sını hatırlatacak şekilde *Politikanın Yeni Bilimi* koyduğunu söylemiş ve nedenini de şöyle ifade etmiştir; Vico’nun, Galileo’nin *Nuova Scienza* (yeni bilim)sına karşıt bir şekilde yeni politika ve tarih bilimini tasarlaması gibi kendi *Politikanın Yeni Bilimi*’ni politika biliminin pozitivist metoduna karşı klasik anlamda restore etmek istemesi. Bu restorasyon, Platon ve Aristoteles’in teşebbüsüyle, insanın fiziksel olandan spirütüel olana bütün varlık alanlarına iştirâkini ihtiva eden ontolojik kavrayışla yaratılan politika biliminin tekrar mercek altına alınması gâyesini güder.

Politika biliminin restorasyonunda Voegelin’in projesine göre, mitin, vahyin, tarihin ve özellikle de felsefenin sembollerinin tarihsel tecrübeyle irtibatı yeniden araştırılmalı ve bu özellikle “meditasyon” metodu mihverinde yapılmalıdır: “meditasyon praksi” (praxis of meditation). Modern kriz, insana ait kadim sembollerin ve tecrübelerin kaybıdır. Politika bilimini, bu kaybı telafi edecek şekilde mit, vahiy, felsefeyi içine alarak bütün alanlarda yeniden inşa etmek, aşkın tecrübeyi politik alana yeniden sokacak şekilde politika bilimini

tesis etmek Voegelin'in en önemli hedefidir. O, bütün değerlerin göreceleştirilmesine karşı etik olanın aşkınlıkla irtibatını yeniden kurar. Ve politikayı da bu çerçevede yeniden tesis etmeyi amaçlar. Moral ile politikayı tekrar irtibatlandırır. Voegelin, eylemde bulunan "insan"ın varlığın aslî temeliyle buluşmasını mümkün kılmak suretiyle, onu eylemde bulunan "kişi"ye dönüştürür. Bu "kişi" yalnızca çıkarları peşinde koşan, egoist, libidosunun tatminiyle uğraşan, iktidar arzusunu gerçekleştirmek isteyen "modern birey" değil, adalet avcısı "moral kişi"dir.

Voegelin, kamusal hayatın "içkin" ideolojik eylemle değil, felsefeyle temellenen politik eylemle restorasyonunu arzular. Kamusal alanda rasyonel tartışmanın ve rasyonel politik eylemin mümkünlüğü ve gücü, aşkın tecrübe ile içkin tecrübenin bu alanda birlikte mevcudiyetine bağlıdır. Voegelin perspektiften kamusal hayat ideologların, fuhürerlerin, idiotların, budalaların karşısındaki ruhu doğru düzenlenmiş, aşkın temele açık olan, felsefî sorgulamaya muktedir "kişi"lerin mücadelesiyle şekillenir. Kamusal ruhu canlandıracak olan, dost-düşman ilişkisinden çok politik arkadaşlık temelinde bir müzakere ruhunun geliştirilmesi, rasyonel tartışma ve diyalogdur. Bu tartışmayı entelektüel düzeyde Platon-Aristotelesci politik bilime dayanan politika felsefesi yönetir. Politika, bu kontekste rasyonel tartışma ve müzakere yoluyla bir neticeye varma çabasıdır. O, söz, kimi zaman felsefî söz, karşılıklı konuşma, müzakere ve diyalogdur.

Kaynaklar

- CAYGILL Howard, 2002, *Levinas and the Political*, London, Routledge
- FEDERICI Michael P., 2002, *Eric Voegelin; The Restoration of Order*, "Glossary", Wilmington, Delaware, ISI Books
- HENKEL, Michael, 1998, *Eric Voegelin: zur Einführung*, Hamburg, Junius Verlag GmbH
- HERNDON Jeffrey C., 2007, *Eric Voegelin and the Problem of Christian Political Order*, Columbia, London, University of Missouri Press
- JARDIN Murray, 1995, "Eric Voegelin's Interpretation(s) of Modernity: A Reconsideration of the Spiritual and Political Implications of Voegelin's Therapeutic Analysis", *Review of Politics* 57
- LOWITH Karl, 1949, *Meaning in History. The Theological Implications of the Philosophy of History*, The Chicago, University of Chicago Press
- LUBAC Henri de, 1998, *The Drama of Atheist Humanism*, San Fransisco, Ignatius Press
- MOLNAR, Thomas, 1971, "The God-Problem and the Philosophers", *Modern Age*, Winter
- PLATON, 1969, *Symposium, The Collected Dialogues of Plato I*, USA, (ed.) Edith Hamilton, Huntington Cairns, Princeton University Press
- SANDOZ Ellis, 2006, "Glossary of Terms Used in Eric Voegelin's Writings", *Autobiographical Reflections, Revised Edition, with a Voegelin Glossary and Cumulative Index*, Columbia and London, University of Missouri Press
- TAUBES Jacob, 1991, *Abendländische Eschatologie*, München, Matthes&Seitz Verlag
- TILLICH Paul, *The Courage To Be*, 1964, London&Glasgow, Collins
- VOEGELIN Eric 1956, *Order and History, Israel and Revelation*, cilt. I, Baton Rouge and London, Louisiana State University Press
- VOEGELIN Eric, 1936, "Volksbildung, Wissenschaft und Politik", *Monatsschrift für Kultur und Politik*, 1.Jg., 7, Juli
- VOEGELIN Eric, 1952, *The New Science of Politics; An Introduction*, Chicago, Illinois The University of Chicago Press
- VOEGELIN Eric, 1974, *The Ecumenic Age, Order and History*, cilt.IV, Baton Rouge and London, Louisiana State University Press
- VOEGELIN Eric, 1975, *From Enlightenment to Revolution*, ed. John H. Hallowell, Durham, North Carolina, Duke University Press
- VOEGELIN Eric, 1983, *Order and History, Plato and Aristotle*, cilt.III, Baton Rouge and London, Louisiana State University Press
- VOEGELIN Eric, 1986, *Order and History, The World of the Polis*, cilt.II, Baton Rouge and London, Louisiana State University Press
- VOEGELIN Eric, 1988, "Die Ordnung der Geschichte enthüllt sich in der Geschichte der Ordnung" *Ordnung, Bewußtsein, Geschichte, Späte Schriften-eine Auswahl*, , Stuttgart, Verlagsgemeinschaft Ernst Klett Verlag
- VOEGELIN Eric, 1989, *Autobiographical Reflections*, Ed. Ellis Sandoz, Baton Rouge and London Louisiana State University Press
- VOEGELIN Eric, 1990a, "Anxiety and Reason", *What is History? And Other Late Unpublished Writings. The Collected Works of Eric Voegelin*, cilt:28, Ed. Thomas A. Hollweck, Paul Caringella, Baton Rouge and London, Louisiana State University Press
- VOEGELIN Eric, 1990b, "Equivalences of Experience and Symbolization in History," *Published Essays 1966-1985, The Collected Works of Eric Voegelin*, cilt.12, Ed. Ellis Sandoz, Baton Rouge and London, Louisiana State University Press

- VOEGELIN Eric, 1998c, *Religion and the Rise of Modernity, History of Political Ideas*, cilt.V, University of Missouri Press
- VOEGELIN Eric, 1998d, *Renaissance and Reformation, History of Political Ideas*, cilt.IV, Ed. David L. Morse ve William M. Thompson, Columbia, London, University of Missouri Press
- VOEGELIN Eric, 2002, "Eternal Being in Time," *Anamnesis: On the Theory of History and Politics, The Collected Works of Eric Voegelin*, Columbia and London, University of Missouri Press
- VOEGELIN Eric, 2004a, *Die Neue Wissenschaft der Politik*, München, Wilhelm Fink Verlag
- VOEGELIN, Eric, 1998a, "Apostasy", *History of Political Ideas, cilt VI, Revolution and the New Science*, Ed. Barry Cooper, Columbia and London, University of Missouri Press
- VOEGELIN, Eric, 1998b, *The Later Middle Ages, History of Political Ideas*, cilt III, ed. David Walsh, Columbia, London, University of Missouri Press
- VOEGELIN, Eric, 2004b, "Structures of Consciousness", *The Drama of Humanity and Other Miscellaneous Papers, 1939-1985, The Collected Works of Eric Voegelin*, Ed. William Petropulos ve Gilbert Weiss, Columbia, London, University of Missouri Press